

A vörös gidára várva

FILMNOVELLA

I. rész

A városka még magán viseli a háborús bombázások nyomait.

A két ház közötti kis fal alacsony és lemállott. A nyolcéves Marek egy rögtönzött létra segítségével egy kis kecskét akar a falra felültetni.

— Na gyere, te ügyefogyott.

Az egyemeletes ház verandájánál szülei figyelik Mareket. Csinos, érzéki nő, s egy elhízott negyvenes férfi, cigarettával a szájában. Mindketten könnyűen vannak.

— Ne félj, elvégre fiú — mondja az apa.

Mareknek végül is sikerült a gidát a falra juttatnia. A szomszédos udvaron félig lerombolt házikó áll. Egy idős ember, akinek feltűnően piros orra van, téglákat rak egy talicskába, melyeket házikója falából szed ki. Kissé támolyog. Egy kocsmároskötényes férfi egy üveget vesz elő a táskájából, s elcseréli a téglákkal megrakott talicskáért. Marek anyja és apja egymásra mosolyognak; Mareken s a gidán kívül a cserét egy idősebb nő is figyelemmel kíséri, olyan ruhában, amely szegényes operettből való kosztümre emlékeztet. A támolygó férfi húz egyet az üvegből.

— Ne félj, anyukám, a te szobádhoz nem nyúlok.

Felveszi a kalapácsot, és folytatja a téglák kiszedését a házból.

Marek a gidát dédelgeti.

— Ne félj, Vikike, téged nem adlak senkinek.

A vendéglőben egy gyönyörű keblű fiatal nő támaszkodik a pultra.

— Óhajtanak még valamit, uraim?

S miközben mosolyog, nyelve könnyedén megérint egy szeplőt, mely tudj' isten, miért, az érzéki felső ajka közelében helyezkedik el.

Négy törzsvendég leplezetlen örömmel bámulja a vendéglősnőt, s úgy tűnik, inkább a kebleit nézik, nem pedig a teli szeszesüvegek között megbújó plakátot, amely három éven belüli győzelmet ígér a kolorádóbogár fölöött. A három törzsvendéget egyelőre a foglalkozása alapján nevezzük meg: borbély, fényképész, festő. A negyedik Marek nagypapája.

A törzsvendégek ácsingózva bámulnak és nyalakodnak. A nagypapa élvezettel lehajt egy stamedli rumot.

— Harmincegyben Bécsben járt hozzánk a kabaréba valamilyen nő a Staats Operből. Valamilyen Lulu. Mintha szakasztott Irenka asszony lett volna. Csakhogy mindene nagyobb volt. A szemei mint a teásbögrék, szempillái hosszúak, mint a terhesség, haja a bokájáig ért, s a keblei, uraim, a keblei... Az egész Apokalipszis elfért volna rajtuk. Méghozzá őt nyelven! Mellbimbói olyanok voltak, mint a földimogyoró, s az egyik mellére az volt tetoválva, hogy „Itt húzódj meg, vándor!”

A borbély megint vágyakozva megnyalja a szája szélét.

— Hogy mondják ezt németül?

— Lulu franciául tetováltatta magát — folytatja a nagypapa. — S amikor véget ért a mi programunk, levetette a vállkendőjét, s azokkal a földimogyorókkal megpengette a hárfa húrjait. S tudják mit játszott, uraim? A Lorelai-t.

Az ajtó erőteljesen kivágódik, s a lokálba bejön a vendéglős a téglákkal megrakott talicskával.

— Bekeverted, Irena?

A vendéglősnő habarccsal teli vödört hoz, s a borbély felsóhajt.

— Hát igen, megint egy kicsivel kevesebb.

A vendéglős tempósan körbeépíti a pultot (s nejének kebleit), felrakja a következő sor téglát. Egy óvatlan pillanatban a vendéglősnő négy téglából állványt épít, hogy az aránytalanságot kiegyenlítse.

Marek jön be a vendéglőbe, megrántja a nagypapa kabátujját.

— Nagypapa, azt üzeni az anyu, hogy menj haza, mert megszólnak az emberek.

A nagypapa szomorúan rámosolyog a vendéglősnőre.

— Nem akadna a fiú részére egy darab törökméz, Irenka asszony?

A vendéglősnő kéjesen nyújtózkodik, közszemlére téve nem csak a kebleit, hanem a ravaszágát is.

— Arra várnia kell a búcsúig, Láska úr.

Az állomás a háború óta romokban hever. Az állomás épületét egy jel-szavakkal teli ideiglenes fabódé helyettesíti. Környékén itt is, ott is lebombázott házak éktelenkednek, de a romokat már fű és bozót növi be.

Marek és barátja, Lágya ábrándozva figyelik a távolodó gyorsvonatot. Marek lehajol a gidához.

— Nézd csak, Vikike, az a vonat tíz órát megy majd, s még nem lesz a határnál.

— Én már voltam Jindřichův Hradecben — henceg Lágya.

Az udvaron a mama tobozzal etet egy libát.

— Na, szép kövér vagy, hamarosan tepsibe kerülsz.

Az apa és a nagypapa agyongyűrt aktképeket nézegetnek, a nagypapa most elemében van.

Marek és Lágya izgatottan tanácskoznak egy gazos romnál.

— Nem félsz?

— Cseppet sem.

— Akkor gyerünk.

A fiúk szétnéznek maguk körül, majd ijedt hangon a romok felé kiáltanak.

— Bolond, bolond, bújj elő!

De nem történik semmi.

A fiúk megbátorodnak, s beljebb mennek a romok közé.

— Bolond, bolond, bújj elő!

A romok közül egy dühös, borostás, elhanyagolt külsejű férfi rohan rájuk. A fiúk rémülten menekülnek, utolérnek egy fiákert, amely megáll és felveszi őket.

— De nekünk nincs pénzünk — mondja ijedten Marek.

A fiákerest ez nem izgatja fel.

— Majd az apád megadja.

A mama tüzet rak a fürdőkályhában. Marek már szendereg, de még hallja édesanyja szavait.

— Vedd inkább magadhoz azokat a kulcsokat, mert a nagypapa már megint kiitta a süteményre szánt rum felét.

Marekben feldereng, miként bizta délután a mama a süteményes kis szekrény kulcsát a nagypapára, hogy az apu ne dézsmálja meg az ő csokoládéját.

Marek vonattal utazik, amelyet mozdony helyett fehér gida húz.

— Hová mész, Vikike?

— Egészen a világ végére, Marek. Nyugodtan gyere velem, reggelre visszaérünk.

A mama fürdik, s a papa gyengéden mossa a hátát.

— Belőlem már nem lesz semmi, Anežka.

A mama föláll a kádban, kéjesen nyújtózkodik.

— De valamit még tehetünk, kis gidám.

Marek az iskolából tér vissza. A hosszú, földszintes ház mellett halad el. A küszöbön megtermett cigányasszony ül, pipázik és csirkét kopaszt. A házból gyerekek kiáltozása hallatszik, Marek szeme sarkából a nyitott ablakra pillant, az ott ölelkező cigány párra. A ház másik végén félig nyitva az ajtó. Benn áll a festő, s egy pantográf segítségével Raffaello Madonna gyermekkel című képét másolja át a vászonra. Idősebb, kendős nő érkezik, egy kosárnyi tojással.

— Jó napot, mester, hoztam magának tojást.

— Tegye ide őket.

— Mester, egy nagy kérésem van magához. Festene nekem egy ugyanolyan képet, amelyet Kramolišovánál láttam? Tudja, Maruška két hét múlva férjhez megy, s az a Szűz Mária a kisdeddal nagyon jól illene az ágyuk fölé, a hálószobába.

— Emlékszem is én mindenféle Kramolišovára!

— Mester, olyan szép kép volt az. Csinálja meg nekem, hozok magának még két kosár tojást és egy tyúkocskát.

A festő és az asszony a sarokban összerakott képeket nézegetik. Ezek kivétel nélkül olasz reneszánsz mesterek alkotásainak egyszerű másolatai. Az asszony egy pillanatra megáll Tiziano Vénusz az orgonistával című képe előtt.

— Ezt aztán nem! Szemérmetlen egy perszóna!

A festő hangosan röhög.

— Hiszen ez éppen hitvesi ágy fölé való, jóasszony.

— Ne beszéljen így Maruškáról. De ez megfelelne.

Az asszony Raffaello Madonna gyermekkel című képét mutatja.

— De kisebbre volna szükségem. Körülbelül ekkorára...

— Jól van, jóasszony, a Jézuska is kisebb lesz, meg a Boldogasszony is.

— Eljöhetnék már a jövő héten?

— S a tyúkhöz hozzon még valamilyen kisüstit is!

Az asszony távozik, s az utolsó pillanatban még szemébe tűnik a falhoz támasztott kubista portré egy részlete. Rémülten keresztet vet.

— Uram Isten!

Kirohan az ajtón, s majdnem fellöki a lefelé fordított Mareket.

A festő kidugja a fejét az ajtón.

— Mit bámészkozsz itt? Tűnj el!

Marek zsebre dugja a kezét, füttyörészni kezd, és szándékosan lassú léptekkel ballag hazafelé.

A festő a félig kész kubista portrét nézegeti. Elsötétíti az ablakot, és bezárja az ajtót. Az állványról leveszi a Madonnát a kisdeddal.

Az udvaron Marek a gidát keresi. Kiabál, nézelődik, szaladgál, de a gida nincs sehol.

— Anyu, hol van Vikike?

A mama kinéz az ablakon.

— Már visszavittük.

— Hogyan, hiszen az enyém volt!

— De Marek, Jahoda úr csak kölcsön adta neked, amikor beteg voltál. Rendes ember. Vasárnapra ad nekünk tüdőt.

— De én akarom!

— Jahoda úr kérdezte, hogy megy a tanulás? Ha jól tanulsz, ad neked egy másikat. Egy kicsikét.

A csigalépcsőn a fényképész a vendéglősnét vezeti a műtermébe. Gyűrt aktfotókat mutat neki, s igyekszik meggyőzni őt.

— Ez csak a magáé lesz. Senki másnak nem adom oda. Kár lenne egy ilyen szépséget nem megörökíteni.

Megpróbálja levetkőztetni a vendéglősnőt, de Irena védekezik.

— Mi lenne, ha valaki megtudná?

Egy pillanat múlva azonban derékig meztelen. A fényképész fátylat terít az arcára.

— Olyan lesz, mint egy madonna, Irenka asszony. Ne féljen, semmi nem fog látszani. Így csinálják ezt Párizsban, Londonban...

Lehalkítja a hangját.

— Azt beszélük, hogy ez két-három év múlva hozzánk is eljut. Üljön ide. Megpróbálja teljesen levetkőztetni, de a vendéglősnő hajthatatlan.

— A bugyit nem!

— De akkor az már nem akt.

— Nekem mindegy, mi lesz, de a bugyit nem!

— Istenem, istenem, milyen kár.

A mama és Marek hazafelé tartanak. Marek törökmézet nyalogat, a mama mosolyog.

— Talán már vár rád.

A hátsó kapun mennek be a kis udvarra, ahol fehér kisgida görnyed. Marek szaladni kezd feléje, de a mama megállítja.

— Gyere fel, adok neki egy kis tejet.

A gyerekszobából füstfelhő gomolyog és szilaj nótaszó hallatszik. A megremült mama megáll az ajtónál. Az asztalnál két boldog ember ül. A papa csokoládétól maszatos szájjal, s a nagypapa pipával. Az asztalon egy félig üres rumosüveg. A nagypapa pöffeszkedik.

— Azt hiszed, hogy csak közönséges cipész voltam, pedig én művész voltam. Harmincegyben Bécsben kalózt alakítottam a kabaréban. A szememen piros kendő, melyet Lulu adott nekem a Staats Operből, a fülemben hatalmas fülbevaló volt valódi ezüzből.

A papa nevet, és tovább tömi magát a csokoládéval.

— Azt hitte, hogy eldughatja előlem!

A két férfi észreveszi a mamát, s a nevetés az arcukra fagy.

A mama energikus mozdulattal elveszi a csokoládét s a rumot.

— Hogy jutottatok ehhez?

A férfiak hallgatnak. A mama kinyújtja a karját.

— Adjátok ide azokat a kulcsokat! Mi van, Karel, talán nem tudod, hogy a nagypapa nem ihat? Szóval, hogyan jutottatok hozzá?

Marek gyorsan beismeri:

— Én mondtam meg nekik, mert borzasztóan szeretem, ha a nagypapa énekel.

A mama is nevetni kezd.

— Büntetésből elmész a borbélyhoz, Marek!

Marek a falon ül és panaszkodik a gidának.

— Hálátlan a világ, Vikike. Mindenki nevetett, s nekem kell megnyíratkoznom. S ha csak ez lenne. A mama biztosan rám húzza azt a ronda matrózruhát, amiben az ember úgy néz ki, mint egy hülye lány.

A szomszéd udvaron egy támolygó férfi ezüsttálcán fasírozottat visz mustárral. A tálcán van még szalvéta, ezüstvilla s egy halasbicska.

— Mama, enned kell valamit! Finom ez a fasírozott.

A borbély nyírja Marekot, aki egy második világháborús kiszolgált katonai autó üléséből készült fotelban ül. Megpróbál társalogni, de Marek hallgat.

— Mit truccolsz? Úgy nézel ki, mint egy igazi kapitány. Két koronát kapok.

Útban hazafelé Marek kószál. Szégyenkezik a frizurája miatt, ezért inkább a fal mellett somfordál. Természetesen találkozik néhány osztálytársával és osztálytársnőjével. A festő műtermének az ajtaja nyitva van. Marek benéz, de a festőt nem látja. Bátortalanul bemegy, és nézegeti a furcsa kubbista képeket. A festő egy üveg sörral a kezében jön be. Mareket bosszúsán kizavarja, és becsapja az ajtót. Marek lopakodva visszaoson, bekopog az ablakon, és csúfolni kezdi a festőt.

— Vaksi, vaksi, szemet fest a seggre. Vaksi, vaksi...

Mire a festő észbe kap, Marek elszalad. Pont a házuk kapuja előtt elcsúszik, beleesik egy pocsolába, és tetőtől talpig sáros lesz.

Marek a gidát babusgatja.

— Csak nézz rám, Vikike! A fejem olyan, mintha bilivel nyírtak volna körbe, s ráadásul még ez az utálatos ruha is. Ha ezt le tudnád nyalni...

A festő ablakához kendős asszony közeledik, tojást és tyúkot cipel. Megkocogtatja az ablakot. A festő felordít.

— Megállj, te bűdös kölyök, még elkaplak!

Kirohan az ajtón.

A rémült asszony menekül, kosarából egyik tojás a másik után potyog ki. A festő mentegetőzik.

— Bocsásson meg jóasszony, jöjjön csak be, a Raffaello elkészült.

Marek az apja vállán a május elsejei felvonuláson. Minden férfi sapkában menetel, csak a fényképésznek van kalapja. Marek a néptáncsoportokat, az allegórikus kocsikat s a jelszavakat figyeli. Egy pillanatra úgy tűnik neki, hogy a népviseletbe öltözött nők között ott téblábol a bolond is. A tri-bün után apja elkanyarodik a zenekar felé. A helikonosok közül a borbély tisztelettel köszönti. A borbély Marekhez séttenkedik, és a fülébe ordít.

— Gyére, kapitány, bedugunk a trombitába, lásd, ki játszik odabenn!

Délután ismét a törzsvendégek ismerős társasága ül a vendéglőben, ünnepi ruhában. A vendéglősnő, Irena népviseletbe bújtatott keblei még csodálatosabbnak hatnak a magasított söntéspulton. A borbély, a festő s a nagypapa lopva figyel, a fényképész leplezetlenül nézegeti, s a valóságot hasonlítgatja össze egy kis fényképpel.

— Sosem sejtettem, hogy a népviselet ilyen kihívóan hat.

A többiek követelik, hogy mutassa meg nekik a fényképet.

— Nem, nem, uráim, még nem egészen kész.

A nagypapa elábrándozik.

— Ezzel az ember sosincs kész, én például féltékeny vagyok minden nőre, aki nem volt az enyém, és szűznek nevezem az ilyeneket.

A romók között lakó bolond dűnnyögve rumot rendel. A vendéglősnő kissé nevetségessé teszi, háromszor megismétteti vele a rendelését. A bolond a sarokba vonul a poharával, de a nagypapa az asztalhoz hívja.

— Hallottam rólad az unokámtól. Ne haragudj rá, ő egy csibész.

A bolond hálásan elmosolyodik, a fényképész előkelőnek vélt gesztussal odébb ül, jelezve, hogy a bolond büdös. A borbély a belső zsebéből kölnisüveget vesz elő, s meglocsolja a bolond sörtés hajzatát. A bolond ijedten felemelkedik, de a nagypapa egy kézmozdulattal visszaülteti.

— Csak ülj, még nem ittád ki.

A bolond leül, s közben feldönti a rumospoharat, a rum a nadrágjára ömlik. A fényképész felröhög.

— Móst aztán rendesen szagos vagy.

A bolond ijedten mosolyog, a festő gyorsán rajzol valamit a vázlatkönyvébe, s a nagypapa rendel még egy rumot.

Kivágódik az ajtó, a vendéglős ugyancsak ünneplő ruhában jön be a lakáiba, s téglával megrakott talicskát tol.

— Bekeverted, Irena?

A vendéglősnő bólint, a vendéglős feltűrt ingujjal új sort kezd építeni. A vendéglősnő ugyancsak megemeli a saját állványát; közben előrehajol, s a mellette elhaladó borbélynak szép rálátást nyújt nem éppen elhanyagolható fenekére. A vendéglős felnéz a munkából.

— Remélem, hogy maradt még valami öreg, eladatlan fasírozottad.

A matróruhába öltözött Marek érkezik a nagypapáért. A festő felugrik.

— Ez az a fiú!

A nagypapa átöleli Marek vállát.

— Az unokám.

A zsebéből törökmézet húz elő.

— Nesze, Marek, hogy ne kelljen a búcsúba mennünk.

Marek észreveszi a festőt és a bolondot, s görcsösen megmarkolja a nagypapa kezét.

Vasárnapi ebéd. Megterítették, a család az asztalnál ül, s a késlekedő nagypapára vár. A levesestál gőzölög. A papa a mamától a húsvágó deszkán apró kockákra vágott kenyeret kap, a csontból kiüti rá a velőt, megszózza, és szertartásos mozdulattal odaadja a mamának és Mareknek. A bolond kíséretében megérkezik a nagypapa. A mama és a papa ijedt képet vágnak. Marek először megijed, majd elneveti magát. A nagypapa tréfával próbálja feloldani a helyzetet.

— A vendég istenáldás. Mától kezdve minden vasárnap eljön. Neki is szüksége van arra, hogy jóllakjon.

A mama bosszús.

— Hát jó, egyen a konyhában.

A nagypapa feldühödik.

— Akkor én is ott eszem.

Marek hozzáteszi:

— Én is.

A mama egy pillanatig tétovázik, de végül még egy tányért tesz az ünnepi asztalra.

— Tessék, üljön le.

A bolond zavartan dadog.

— Ne haragudjon, nagysasszony... Vágok magának fát... vagy hordok vizet... vagy amit akar.

A nagypapa a helyzet ura.

— És egy üveg rumot az asztalra! Látod, hogy vendégünk van.

A mama hoz egy üveget, aminek olyan a kupakja, mint egy torzonborz fej. A család csak akkor kezd enni, amikor a bolond s a nagypapa már ittak. A bolond rettenetesen szürcsöl és csámcsog. A mama elfordítja a fejét, s Marek gonoszul vigyorog.

A fényképész borítékba teszi Irena aktképét, ráírja a címet és a levelet átköti piros szalaggal.

Marek megy az utcán.

A fényképész határozatlanul ácsorog a kék postaláda előtt. Észreveszi Marekot, magához hívja, és valamit súg a fülébe. Azután gyorsan visszafut a műtermébe.

Fiatal, nagy mellű lány várja őt az ifjúsági szövetség egyenruhájában.

— Igazolványképre volna szükségem.

A fényképész túláradoan szívélyes.

— Ó, ez semmi, természetesen megcsináljuk, de ha akarná, csinálhatunk egy másikat is. Teljesen ingyen.

A lemállott falon Marek ül a gidával. Amikor a szomszédos udvarba megérkezik a vendéglős a talicskával, megsimogatja a gidát, és villámgyorsan elindul a kocsmá felé. Miközben a támlógó férfi a talicskát telerakja téglával, a kifulladt Marek a pulthoz szalad, és megpróbálja elérni a vendéglősnőt körülvevő téglafalat. De a fal túl magas neki. A piros szalaggal átkötött le-
vél épp csak hozzáér Irena kebleihez. Az ajtóban Marek megfordul.

— Nem kell magának mondanom semmit, állítólag maga már mindent tud.

A vendéglősnő kibontja a szalagot, megnézi a fényképet, s kéjes mozdulattal a keblébe dugja.

A bolond fát aprít az udvaron. Cselekedete voltaképpen értelmetlen. A fészker ugyanis zsúfolásig tele van felaprított fával, s a bolond egy nagy halmot épít a fatuskó mellett. Marek és Lágya a gidát babusgatja. A bolond a fiúkhöz fordul, valamit érthetetlenül mormol, és elinal az udvarból. Alighanem meglátta a mamát, akit Jahoda úr kísér. A mama megmerevedik a halom fa előtt.

— Mi történik itt?

Marek a gidához bújik.

— A bolond csinálta, aki vasárnaponként jár hozzánk.

Mintha a gida is sejtene valamit. Reszket és Marekhez bújik.

— Marek, Jahoda úr ismét eljött a gidát kicserélni.

— Vikikét nem adom.

— De Marek, miket beszélsz, hisz tudod, hogy újat kapsz.

Marek görcsösen fogja a gidát, amelyet Lágya a másik oldalról védelmez.

Jahoda a jó ember álarcát ölti magára.

— Fiúk, hozok nektek szebbet.

— Mi nem akarunk szebbet — tiltakozik Lágya.

— Fiatalabbat.

— Mi nem akarunk fiatalabbat — kiáltja Marek.

Jahoda a gidához közeledik. Marek követ vesz a kezébe.

— Állj! Egy lépést se! Vagy dobok!

A mama rákiált Marekre. Mareknek izzanak a szemei.

— Ez az úr menjen innen!

Jahoda öntudatosan leül a fatuskóra, és egyezkedni kezd.

— Nos, fiúk, ez már hányadik?

Marek elkomorodik.

— Éppen a harmadik!

— És mindegyik fehér volt, igaz, fiúk? Fehér akárkinek van. De ha ezt nekem adjátok, vörös gidát hozok nektek. És olyan nincs senkinek.

A fiúk tétován néznek egymásra. Egy idő múlva Marek megkérdezi:

— Egészen vörös lesz?

— Egészen. A fejétől a farkáig.

Marek még tétovázik.

— Hamar meglesz?

— Hamar.

Marek elengedi a követ, és Jahoda elvezeti a gidát, amelyik szomorúan Marek után fordul. A mama szintén megfordul, és gyorsan bemegy a házba.

A festő műtermében egy elkoszolódott díványon a vendéglősnő fekszik teljesen meztelenül. Arcát azonban fátyol takarja. Odébb az olasz reneszánsz mesterek másolatai állnak. A festő Irena testének körvonalait rajzolja a vászonra.

— Ne féljen semmit, Irenka asszony. Senki nem fogja felismerni. A feje olyan lesz, mint Raffaello Madonnájáé. De valamit valamiért. Beleegyezik abba, hogy a képet csak akkor mutatom meg, amikor az teljesen kész lesz.

A festő a fekvő vendéglősnő fölé hajol és gyengéden megigazítja a comb hajlatát, összehasonlítva Raffaello híres képével. Valaki erősen megzörgeti az ablakot. A festő kinyitja, és megpillantja a menekülő Marekot.

— Vaksi, vaksi, szemet fest a seggre. Vaksi, vaksi...

A festő fejszét ragad, és Marek után lődul. Marek bőszen fut a házak között. Az egyik küszöbön, mint mindig, a természetes cigányasszony ül pipával a szájában, s mint mindig, most is csirkét kopaszt. Egyszer csak feláll, Marek és a festő közé ugrik, hatalmas melleivel elsötétíti a festő előtt a napot, s egyetlen hatalmas ütéssel földre teríti a szerencsétlen kubistát.

— Bántod a kicsit, te törpe!

A festő műtermének nyitott ajtaja előtt a vendéglős halad el, újabb tálcska téglával. A támolygó férfi, mint mindig, most is fasírozottat visz az anyjának a tálcán, csak az ezüstvillát alumínium helyettesíti.

— Valamit enned kell, mama.

Amikor a megvert festő visszatér, a vendéglősnő éppen a testét nézegeti kéjes örömmel, azt hasonlítgatja össze a reneszánsz mesterek alkotásaival.

— Nekem is van egy feltételem. Csak fessen nekem egy olyan pindurka képet, hogy itt elférjen.

A vendéglősnő széthúzza a kebleit.

Kora este van. Fiúk csapata mászkál a város régi erődítésének romjai között a Keresztútnál. Különös folyosókban mászkálnak, Marek egy emberi koponyát talál. Egy kicsit mindannyian félni kezdenek. Sötétedik, a fiúk a sáncokon ülnek, s tanakodnak, kié lehetett a koponya. Egyszer csak nyögés hallatszik. A fiúk elhallgatnak, és szétnéznek, mi történik. A bokrok között fiatal cigány pár szeretkezik. Odébb az Első Stáció kápolnájának sziluettje.

— Mi van? — kérdezi Lágya. — Marek, te látsz valamit?

— Csend. Tűnjünk el. Ha a cigányok elkapnak, elvágják a torkunkat.

Egy idősebb fiú röhögni kezd, Marek és Lágya viszont odébb mászik. Az idősebb fiúk nemsokára futva utólérik őket. A legidősebb provokálni kezd:

— Marek, honnan tudod, hogy cigányok voltak?

— Ezt senki más nem csinálja.

Az idősebb fiúk teli szájjal röhögnek.

— Nézzétek csak a tökmagot, még hogy senki más nem csinálja. Minden felnőtt csinálja, csak a tökmagok nem.

Mareknek sírásra görbül a szája.

— Mi az, hogy minden felnőtt? Azt akarod mondani, hogy az anyukám is?

— Világos. Különben nem lennél a világon, te marha.

Marek sírni kezd.

— De biztosan valahogy másképp csinálják, mint a cigányok.

— A fenét, ugyanúgy ízélnek, mint a cigányok. Nézd meg egyszer.

— Ezt szívd vissza!

— Mit szívjak vissza, hiszen ez az igazság.

Marek a koponyával a kezében dühösen ráveti magát az idősebb fiúra. Verekedés tör ki. Bár Lágya igyekszik Mareknek kicsit segíteni, Mareket csépelik, mint a gabonát. A harctéren a koponya darabjai maradnak. Arra megy a cigány pár, s a fiúkat szétválasztják. Marek bölgve szalad haza. Bőszén csönget, dörömböl, zokog. Az ajtó azonban csak hosszú idő múltán nyílik ki. A boldogságtól sugárzó mama áll ott pongyolában. Marek a nyakába ugrik.

— Mama, mamácska, tudod, mit mondtak rólad azok a hülye fiúk?

A mama megsimogatja Marek haját.

— Na, ne sírj, mi rosszat mondtak?

Az ajtóban föltűnik a boldogságtól sugárzó papa, aki szintén köntösben van. Marek tovább zokog.

— Azt mondták, azt mondták, hogy a papával... a papával ugyanúgy ízéltek, mint a cigányok.

A māmá nevetni kezd.

— Ugye, mama, ez borzasztó?

A törzsvendégek az asztaluknál ülnek a vendéglőben. A vendéglős a téglákat hézagolja, és sört hord a vendégeknek. A nagypapa a bolond válát öleli, és csodálatos történeteinek egyikét meséli.

— Uraim, én mondom, sok nővel volt dolgom, de a legszebb huszonnyolcban Triesztben volt egy tizennyolc éves cigánylánnyal. Az ölemben fe-

küdt, a tenger fölött alkonyodott, s ő egy nagyon szomorú dalt énekelt. Talán még nem felejtettem el.

Énekelni kezd, de néhány taktus után köhögés fogja el. A köhögés egyre erősebb, nyilvánvaló, hogy a nagypapa asztmatikus rohamot kapott.

A nagypapa ágya körül nagy a nyüzsgés. Orvos, oxigénpalack. A mama Lágya-hoz küldi Mareket. A nagypapa rosszul van, nem kap levegőt.

Marek és Lágya egy szűk folyosón fociznak Lágya szüleinek házában.

A nagypapa megpróbál mondani valamit. Az orvos rászól.

— Most nem szabad beszélnie, Láska úr.

— Én tudom, hogy most nem szabad, de mindjárt végem lesz, hát akkor mikor lesz szabad?

Az apa igyekszik megnyugtatni a nagypapát.

— Papa, fogadjon szót a doktor úrnak. Egy olyan legény, mint maga, aki összejárta az egész világot.

— Szart jártam össze, csak nagyon szerettem volna. Összesen egyszer voltam Bécsben, mint cipészsegéd. Csak egyszer sikerült összeszednem annyi pénzt, hogy megnézhessem a kabaréban a fülbevalós kalózt.

Marek éppen egy gölt kap Lágya-tól. Lágya boldogan felkiált.

— Három:kettő!

A mama jön kisírt arccal.

— Gyere haza, Marek, meghalt a nagypapa.

Marek elkomorul.

— A fene egye meg, éppen most. Még nem egyenlítettem.

A nagypapa temetési gyászmenete. Halottaskocsi, fekete lovak, a trombiták csillognak a napfényben. A napon még jobban csillog a támolygó férfi orra. A menetben haladva tolószéken maga előtt tolja a mamáját, aki méltósággal eszi a tálcáról a fasírozottat. A zenészek között ott van a borbély is a helikonjával. A menet a temetőhöz közeledik, s Mareknek hirtelen pisilhetnékje támad.

— Mama, már nem bírom tovább.

— Ki kell bírnod!

— Nem bírom, és Lágya sem.

A vendéglősnő kitartóan sír. A vendéglős durván szorongatja a vállát, úgy, hogy Irenán szaporodnak a kék foltok.

— Na, megmondod végre, hol voltál csütörtökön délután?

A fényképész a borbélyhoz hajol.

— Mégis irigylem az életét.

— Én is.

Cigányasszony gyereket visz a karján.

Marek és Lágya már tényleg nem bírják ki, s amint a menet beér a temetőbe, a falnál pisilni kezdenek. Lágya megkérdezi.

— Szeretted a nagypapát?

— Nagyon. De fogadjunk, hogy nem fogunk bőgni.

— Rendben, de aki elsőnek bőgi el magát, veszít.

A fiúk utolérik a menetet. A papa odasúgja a mamának:

— Te tudtad, hogy az egész életét csak kitalálta?

— Nem.

A szomszédos síron ott ül a bolond, és kitartóan sír. A gyászolók egymás után maréknyi földet dobnak a koporsóra. A sírásó lapáton nyújtja nekik a

földet. A támolygó férfi mamája egy kis földet szór a fasírozottjára. Amikor a fiúkra kerül a sor, Marek tartja magát, de Lágya sirva fakad. A borbély őszinte részvétét nyilvánítja Mareknek, s ajkához emeli a helikont. Marek körbenéz. Töpreng.

— Mit jelent az, hogy valaki meghal? Hogy nem látom holnap, holnapután, egy hét múlva, egy hónap, egy év, 96 év, 97 év, 98 év, 100 év múlva — az istenit, hogyan kell tovább számolni?

Szeméből kicsordulnak a könnyek.

Marek és Lágya a hentesüzletbe mennek, hogy az ígért gidát kicsikarják. Jahoda hátravezeti őket, ahol egy kampón lenyúzott gida lóg, csurom véresen.

— Ha olyan erősek vagytok, fiúk, akkor vigyétek el.

Marek a buldózert figyel, mely elegyengeti az egyik lebombázott ház romjait. Amikor a buldózer mélyebbre hatol, a romok közül kis batyúval a hátán előugrik a bolond, s a „néhány számmal” távolabbi romokba költözik. A bolond „eredeti” romjának helyén panelház fog állni a város lakóinak lakásaival.

II. rész

Nyolc év telt el. Új pályaudvart építenek, s a téren a fiáker mellett Sedan típusú taxi áll. Marek a gimnázium első osztályába jár.

A helybeli mozin feltűnő szőke nőt ábrázoló plakát látható, mely hírül adja a világnak, hogy városkánkban az egész elkövetkező héten az Édes élet című filmet vetítik. A kirakat előtt, melyben a film egyes jeleneteit ábrázoló képek vannak, idegesen, izgatottan és türelmetlenül toporog a borbély, a festő és a fényképész.

— Már évekkkel ezelőtt megmondtam, hogy két-három év múlva hozzánk is eljut.

A vendéglősnő jön kék orkáncabátban a vásárolt holmival.

— Jó napot, uraim.

— Nicsak! Jó napot, Irenka asszony. — Látja, már itt van.

A vendéglősnő benéz a kirakatba, Anita Ekberg extatikusan dagadó kebleit vizsgálgatja, összehasonlítja őket a sajátjával, és öntudatosan elmosolyodik.

— De uraim, fúj.

A borbély bizalmaskodva karon fogja a vendéglősnőt.

— Ha akarja, önnek is szerzek jegyet. Hogy ne féljünk ott egyedül. Ha, ha, ha.

A gimnázium első osztályában éppen történelemóra van. A tanár a magyarázat során éppen a csattanóhoz ér. Egyre hangosabban beszél, s a kis osztályhoz képest a gesztusai is túl nagyok. Mareket és Lágyt az utolsó padban szemmel láthatóan unatkoztatja, s egy kicsit talán zavarja is. Ugyanis összefogdosott aktfotókat nézegetnek, amelyek közül — bármennyire is emlékeztetnek valamire — az a kép a legizgatóbb számukra, amin a vendéglősnőt látni fátyollal letakart arccal.

— Ezért mennyit adtál, Marek?

— Sokat.

— Megérte!

A tanár magyarázata csúcspontjához közeledik.

— S ezzel eljutunk a legfontosabb kérdés megítéléséhez. Ha a jelen priz-máján keresztül tekintünk az ellentmondásos tényekre a történelmi fejlődés kontextusának teljes összetettségében, feltehetjük, sőt, állítom, hogy fel kell tennünk a kérdést: Ki volt haladóbb? Husz János vagy Luther Márton?

A második padban ülő kövér fiú éppen elaludt. A feltupírozott hajú lány pont befejezte azt a mondatot, hogy „Válaszold gyorsan”, s kifestett ajkainak pecsétnyomójával lezárja a szerelmes levelet. Rögön egymás után le- esett a falról két szemléltető kép — a macska anatómiája, s Ausztrália hidro- szférájának vázlata. Miládka, ez a cseppet sem feltűnő lány, akinek a mo- solya tele van az érettség utáni vággyal, a Bajazzók című operából Canio áriáját dúdolja magának.

— Öltsd fel zekédet, / Kend be liszttel a képed! / Pénzt ad a néző s mulatni jól akar! / S ha Arlekinnal Colombina megcsal, / Kacagj Pagliaccio, s kitör a tapsvihar!

Kövér bögöly telepedett a macska anatómiájára, a hasi tájékra.

Lágya, aki a füle mögött is megizzadt, odasúgja Mareknek.

— Több már nincs?

— Nincs, de elmegyünk a moziba.

A tanár izgatottsága tetőfokára hágott.

— Ismét fel kell tennünk a kérdést: Ki volt a haladóbb? Husz vagy Luther?

S mielőtt válaszolhatna, az iskolai hangszóróból a gimnázium igazgató- jának az övénel is izgatottabb hangja szakítja félbe.

— Hurrá, hurrá, hurrá! Az első ember a világűrben! Ma, 1961. április 12-én teljesült az emberiség ősrégi álma. Jurij Gagarin őrnagy, a Szovjetunió polgára átlépte a Föld vonzóerejének határát.

Az osztály spontán tapsban tör ki. Mareknek és Miladának kicsordul- nak a könnyei. A hangszóróból ünnepélyes zene árad. A tanár is meghatódik.

— Mit mondjak, tanulók, ilyen dicső napon...

Mielőtt befejezhetné, újra megszólal a hangszóró.

— Az iskola vezetése tudtul adja, hogy iskolánk tanulóinak erkölcsi okokból tilos az Édes élet című film megtekintése, amelyet mátol vetít a Kozmosz mozi, 17.30 és 19.30 órakor. E tilalom megszegése a magatartásjegy lerontását vonja maga után.

Esti tülekedés a Kozmosz mozi előtt. A városi rádió hangszórója egy né- hány órája keletkezett slágert sugároz: Jónapot, Gagarin őrnagy. A borbély beleütözik a türelmetlenségtől remegő Marekbe.

— Hát te mit keresel itt, kapitány? Ja, nem akarnak benneteket been- gedni? Adok nektek egy tanácsot. Szénnel fessétek feketére a szemetek kör- nyékét, hogy vájártanulónak nézzetek ki.

Mindenki ott van a mozi előtt, aki a városkában számít valakinek. A vendéglősnő, akit a férje kísér, még fátylat is tett fel, a fényképész Gary Cooper módjára viselt kalapot, a festő pedig vadonatúj svájcisapkát.

A bolond és a támolygó férfi hiába kopogtatnak a vendéglő ajtaján, s betűzgetik a feliratot: „Ma műszaki okokból zárva”.

Utolsóként, amikor a tremben már sötét van, a történelemtanár megy be a moziba.

Vasárnap reggel Mareknek nincs kedve felkelni. Az ágyban fekszik, s intenzíven maga elé képzeletben Anita Ekberget. Álmodozását a mama határozottan megzavarja.

— Kelj fel, Marek, itt van Miládka.

Marek dühös képet vág, s úgy reagál, mint egy pubertáskorban levő kemény férfi.

— Na és akkor mi van?

— Semmi, Marek. Csak éppen segíthetnél neki elvinni a lábast a pejslivel.

Marek kelleetlenül felkel.

Miládka a konyhában buktákat rakosgat az asztalon.

— Ezek a lekvárosak, ezek a mákosak, s ezek a túrosak.

Marek a fürdőszobában megpróbálja megfésülni rakoncátlan üstökét. Amikor lenyalt hajjal belép a konyhába, mindenki nevetni kezd. A mama, a papa és Milada is. A mama a cekkerben levő lábásra mutat.

— És a mamádnak köszönjük szépen a buktákat.

Marek öltözködik, az apja megállítja.

— Te az új kabátodat veszed fel?

Marek kezébe veszi a cekkert a lábassal.

— Na és akkor mi van?

Az utcán a tavasz illata árad. Marek magánkívül meséli az álmait Miladának: hogyan lesz mérnök, milyen gépeket épít majd, hová repül el, hová hajózik és fut el. Milada szemében csodálatot, elismerést és várakozást lát. Így hát egyáltalán nem veszi észre, hogy új kabátjára egyfolytában csorog a tisztességesen besűrített tejfölös szaft. Az ajtó előtt búcsúzkodik Miládkától, és átadja neki a cekkert a lábassal.

— S ha egyszer el akarsz menni az Édes életre, nekem ez nem jelent semmilyen problémát.

Vagy azt mondta, hogy az édes életbe? De ez most nem fontos, mert a transzformátor melletti kertben virágzik az aranyeső, és Milada jóindulatúan mosolyog. Miért is ne, amikor a tejfölös szaft feltűnő díszet képez Marek fekete kabátján.

— S az opera is összejön majd, Miládka, csak bíznod kell magadban.

Milada elbúcsúzik, Marek ügyetlenül megpróbálja megcsókolni, majd sokáig álmodozva nézi a bezáruló ajtót. Ekkor észreveszi a leöntött kabátot.

— A bestia, egész idő alatt ezt bámulta! És mind ilyen! De se baj...

A vendéglő nem sokat változott. Csak a kolorádóbogár feletti győzelmet ígérő plakát helyén lóg egy Svejket ábrázoló kép, „Fő a nyugalom!” felirattal. A munkától kimerült vendéglős elaludt a pultot körülvevő falacskánál. A vendéglősnő ebédet főz, véletlenül szintén pejslit. A fazékban megmeríti a merőkanalát, s alvó férjét figyeli. Megfújja a szaftot, újjával kipróbálja, nem forró-e, újra megfújja, majd finoman, vékony sugárban leönti a vendéglőst tetőtől talpig.

A vasárnapi ebédnél ismét gőzölög a levesestál. A nagypapa helye üres, de a bolond nem hiányzik az asztaltól. A papa a mamától a húsvágó deszkán apró kockákra vágott kenyeret kap, kiüti rá a velőt, megsózza, és szertartásosan odaadja a mamának, Mareknek és a bolondnak. Marek leejti a velőt, és ráförmed a papára.

— Nem tudnád rögtön a tényéromra tenni?

A bolond tömi magába a velőt, és rettentően csámcsog.

Az ifjúsági szövetség klubjának pincéjében a Költészet Színházának próbája folyik. Néhány fiú és lány van itt fekete trikóban, csak a rendező, a

harmadikos gimnazista Mirek van fekete nadrágban és garbóban. Egy összeállítás próbálnak Villon verseiből. Mirek rendezői utasításokat osztogat.

— Ezt most mozgással kell kifejeznetek. Engedjétek el magatokat, teljesen engedjétek el, igen, igen, még jobban, most egy elnyújtott hang, piros villanás, Miládka, készülj fel, a többiek átéléssel az élet fáját jelentik meg. Fogjátok meg egymás kezét, Miládka, gyereünk!

Miládka sziluettje meghajlik.

— Ékes vállamat hol keressen?
S karcsú karom, finom kezem,
Izmos derekam s büszke mellem,
Mely valaha oly édesen
Ringott becéző kezeken?
S széles csípőmet s a kemény
Combok között a szerelem
Házát a kis kert közepén?

Mirek megszakítja a szavakat.

— Vágás, változik a fény, most egy tragikus mozdulat, gyerekek, az öregkort játsszuk. Életfa, szél, eső, ősz. Ritmus, Miládka, ritmus! Gyereünk!

— Ez a véged, emberi szépség!
Kéz és kar sorvad untalan;
Púposra tört a vállam és két
Kiszáradt emlőm oda van,
Ügyszintén csípőm, derekam.
A többi? Pfuuj! Combocska már
A combom és egész magam
Vékonyka, mint pipaszár.

(Szabó Lőrinc fordítása)

A rendező széttárja a karját.

— Most valamennyien! És sürgetően!
— Francia vagyok, csak ez kellett,
Páris szült (Ponthoise mellett);
Róf kötél súgja majd fejemnek,
Hogy mi a súlya fenekemnek.

(Illyés Gyula fordítása)

Az utolsó verssoránál Milada stilizált mozdulattal a földre ereszkedik. Mirek kiabál.

— Nem fenék, hanem segg! Hiszen seggben egyeztünk meg! A francba a hamis morállal! A francba a puritanizmussal!

A fiúk és a lányok megismétlik.

— Hogy mi a súlya a seggemnek.

A rendező kiált.

— Vetítés!

A színpad hátsó részén egy akasztófa sziluettje jelenik meg, valamint egy kereszt és egy csillag. Miládka ismét a földre zuhan, a rendező ezúttal elégedett.

— Kitűnő, Miládka, szünet, mindnyájan a földre!

Marek jön be rózsával, Milada észreveszi, rohanna feléje, de a rendező megállítja.

— Mi van, mi van? Haldoklunk! Legalább három percig!
Marek és Milada az utcán sétálnak. Miládka a kezében levő rózsával játszadozik.

— Eljössz este a textappealre?

— Ott leszek.

— Igen.

— De valamivel készülj, Marek. Ott mindenkinek elő kell adnia valamit. Marekhez odarohan a bolond, és tisztelettel köszönti őt. Marek nem felel, tüntetően másfelé néz.

A borbélyműhelyben új szék van, amelyet pedál segítségével fel lehet emelni és le lehet engedni. A borbély éppen Marekot ülteti bele.

— Nos, kapitány, hogyan csináljuk? Kiborotváljuk a nyakat?

A táncos férfi műanyag tálcán faszirozottat hoz az öregasszonynak.

— Valamit enned kell, mamácska.

A rom előtt öltönyös hivatalnok áll pöttyös nyakkendőben.

— Polgártárs, bújjon elő! A tanács lakást adott magának.

A bolond egy kétkerekű kocsira rakja szerény vagyonát: néhány bémocskolt rongyot, két kályhacsövet, sarlót, fejszét, három gombolyag zsineget, telefonkagylót, kopott széket, matracokat, takarót, petróleumlámpát, befüstölt konzervdobozokat, füstfogta cintányérokat és egy üveget, melynek a kupakja egy torzonborz fejre hasonlít.

A bolond tolja az iszonyúan nyikorgó rozoga kétkerekűt. Két lépéssel előtte mélyságteljesen lépked a hivatalnok. A kétkerekű körül kisgyerekek zajonganak.

— Költözik a bolond, költözik a bolond!

Bár meleg tavasz van, a bolondot hideg rázza, a homlokán izzadságcseppek folynak lefelé. Odébb új panelház emelkedik a magasba, a hivatalnok rámutat.

— Erre, kérem.

Az ifjúsági klub zsúfolásig tele van. Rövid rögtönzés a zongorán, majd Mirek lép a pódiumra, fekete garbóban.

— Jó estét. Mint Camus mondta: „Ha filozófus akarsz lenni, írd regényeket.” És verseket, mondom én. Mindnyájunkat, akik itt vagyunk, összeköt az érzékenységünk, mindnyájan tudunk valamit, mindnyájan írtunk valamit, nem kell szégyenkezniük. Mindenki bemutatja, mit tud, mindenki önmagáért, értünk, mindnyájunkért. Kezdem jómagam. Mirek Rihának Miladának:

— A történelem tüzeiben
kovácsolva ördögien
a hegyeket s a tengereket
lábad elé teszem.

A villanyégők karmai
kísérteties ricsajjal
startolnak a keblekből
csúsztatva alattomban.

A szívben a romlás virágai
Jézussal megfeszítve
minden világon általmenni
boldogan mint Ferlinghetti.

Mirek fellépésével frenetikus tapsot arat. Mirek láthatóan örvendezve jelenti be a következő szereplőt.

— Milada, gyere!

Milada Jiří Šlitr Fekete Jessie című dalát éneкли.

A termet ismét viharos taps tölti be. Mirek most Mareket jelenti be, de Marek szörnyen lámpalázás.

— Én nagyon igyekeztem, de semmilyen verset nem sikerült összehoznom, ám ezt szeretem. Sova verse: Vidáman játszott a gé húron.

Marek szavalatát füttyszó és gúny fogadja.

Ismét vasárnap van, s a mama lábasban ebédet visz a bolondnak a panelházban levő új lakásába. A bolond beteg, magas láza van, a mama lepedőt cserél az elkoszolt matracokon, a bolond a nagypapát emlegeti, mint a legjobb barátját. Amikor a mama kijön a panelházból, a könnyeit törölgeti.

Marek a Popocatepetl twistet tanulja gitáron, de nem nagyon megy neki. Közben a tükörbe nézeget, és megpróbálja utánözni a popzene bálványait. Talán ötödszörré úgy-ahogy sikerül eljátszania az egyszerű dalt.

Ótói tea a kávéházban. Marek és Lágya bátortalanul közelednek az asztalhoz, amelynél Mirek ül Miladával. A wurlitzer egyfolytában a Popocatepetl twistet játssza, néhány fiatal a parketten táncol, mások teát iszogatnak az asztalnál, és mérhetetlenül szégyenkeznek, hogy még nem tudnak twistelni. A pincér fürgén körbejárja az asztalokat.

— Nos, mit hozzak, mester?

Marek zavarban van.

— Valamilyen szörpöt szeretnék.

— Nekünk csak háromkoronás amerikai juice-unk van vagy „joe” limonádénk.

Mirek fensőbbsegesen veszi ki a joe limonádéból a cseresznyéket, és a magokat hetykén a hamutartóba köpködi. Marek a kacagó Milada fehér fogait nézi, és Nezval verse jár a fejében.

— Érett cseresznye van a szádban, kedvesem...

Mirek magabiztosan a parketre hívja Miladát.

— Rázunk egyet?

Egy pillanat múlva a parketten vonaglanak a twist ritmusában. Marek és Lágya figyelik őket, s Marek idegesen igazgatja keskeny gumis nyakkendőjét, mely kikandikál a téglaszínű zakóból. Lágya szomorúan megjegyzi:

— Úgyis árt az egészségnek. Állítólag a lányok aztán nem tudnak szülni.

A történelemtanár, igen, az, akit egész életében az a kérdés foglalkoztat, hogy Husz volt-e a haladóbb avagy Luther, festőnk kubista képeinek első kiállítását nyitja meg az ifjúsági klubban. A tárlat elején három, pantográffal készült Raffaello-másolat lóg.

— Igen tisztelt megjelentek, ebből kellett mesterünknek a korábbi években megélnie. Ebből! Mialatt a poros műhely félhomályában olyan művek születtek, melyek valamennyiünket arra emlékeztetnek, hogy mi is a világ leghaladóbb tendenciáihoz tartozunk. Igen! Tudomásul kell végre vennünk, hogy a világ szerves része vagyunk. S ilyen körülmények között föl kell tennem a kérdést: Mi volt haladóbb? Az olasz reneszánsz vagy a kubizmus? Raffaello vagy Picasso? Špála vagy a mi Vlčekünk? Magam válaszolok. Mindannyian! Az olasz reneszánsz és a kubizmus, Raffaello és Picasso, Špála és Vlček. De hasonlítsuk csak össze; az egyik oldalon idegen, mit idegen, régi

példák nyomorúságos másolása, a másik oldalon a mi jelenünk, teljes dinamikájában megragadva . . .

A teljesen részeg festő legkirívóbb vásznára mutat, és a zavart vendéglősnő fülébe súgja:

— Megismeri magát, Irenka?

A kendős öreg nő félszegen szétnéz, mint az állat az állatkertben. Lehet, hogy a tojásokkal teli zacskó kiesik a kezéből.

— Hisz olyan szép volt.

A vendéglősnő a portréját nézi.

— Emiatt ugyan nem kellett volna levetkőznöm.

Marek és Milada egy képről vitatkozik.

— Mit szölsz ehhez, Marek?

Mielőtt Marek válaszolhatna, odafordul hozzá a vendéglősnő.

— Ez nem tetszett volna a nagypapádnak. Ő szerette a nőket!

Az időt nem lehet sem eltörölni, sem megállítani, így hát a városban megint húsvét van.

A félig romos házban a támolygó férfi ismét téglával rakja teli a talicskát, a rakományt elcseréli a vendéglőssel, ezúttal azonban egy kis üveg kölnivízre. A tolókoksziban ülő öregasszony gyengéden odatartja ősz fejét. A részeg reszketeg keze azonban inkább a szemét találja el, s az öregasszony fehér szegélyű zsebkendővel törölgeti piros szemét.

— Kellemes húsvéti ünnepeket, mamácska.

Az öregasszony mintha a túlvilágról válaszolna.

— Köszönöm magának fiacskám, s kérem, ne feledkezzék meg a többiekéről sem. Tudja, hogy ebben a városban számítunk valakinek.

Az öregasszony százkoronást húz elő.

— Ma a saját pénzéből ihat, René.

A locsolók, köztük Marek és Lágya keresztül-kasul kóborolnak a városi korzón. A vesszővel megcsapkodott és kölnivel megöntözött lányok visítoznak. Mareknek és Lágynak kis batyuja teli van tojásokkal, némelyik csokoládéból készült. Ha valaki néha pénzt kínál nekik, kínosan érzik magukat. A locsolók között téblábol a támolygó férfi, rozsdás biciklit tol. Nyomja a csengőt, és ő locsol a legtöbbit. A fiúk húsvéti vándorlása a kocsmához vezet.

A kocsmában a festő ül, és egyik féldecit a másik után issza. A vendéglősnő haragosan néz rá. Megjön a fényképész és undok, pókhendi módon lespiricceli a vendéglősnő kebleit egy aranyrojtos flakonból.

— Ez a legjobb márka, Irenka asszony.

A teljesen részeg festő nem tudja magát türtöztetni, s a vendéglősnő keblébe önti a rumot.

Milada hímes tojást nyújt át Mareknek.

— Én magam fújtam ki.

Mareknek eszébe jut a megaláztatás a költészet színházában.

— Csak ezt az egyet?

Milada fennhangon nevet.

— Dehogyan csak egyet, előszörre nem sikerült . . .

Marek haragos, így hát Milada gyorsan hozzáteszi.

— Vagy tízet elrontottam a mamának.

Marek gyorsan témát változtat.

— Eljössz ma este a sánchoz?

Milada tovább nevet és énekel.

— Ki ismeri a sors útjait,
ki tud neki parancsolni...

Húsvétkor a városban rendszerint van körhinta. A céllövöldében Mirek morcos képpel egyik rózsát a másik után kaszálja le, és szétszórja őket a költészet színházából való lányok között.

— A szívben a romlás virágai
Jézussal megfeszítve
minden világon általmenni
boldogan mint Ferlinghetti.

Marek a bezárt hentesbolt előtt megy el, s egy pillanatra megáll. Lágya udvariasan meglocsolja Marek mamáját kölnivízzel, aki egy tizkoronást nyújt át neki.

— Nem, ne tessék haragudni, ezt nem vehetem el.

A papának jó kedve van.

— S miért ne vehetnéd el? Legalább lősz a lányoknak valamilyen rózsát.

Lágya tétován elveszi a tizkoronást.

— Marek még nem jött vissza?

Lassan sötétedik. Marek a város erődítésénél kóborol.

Lágya a vendéglőben rumot rendel a pultnál, és a locsolásért kapott tizkoronással fizet. A vendéglősnő nevetve mondja:

— Nocsak, nocsak, már tizennyolc éves lennél? — Na, sebj, ma húsvét van.

Marek a város sáncainál Miladát üdvözli.

— Hát mégis eljöttél?

— Immár a sors ismeri utam,
immár a sors vezérli azt.

Marek megöleli Miladát. Az első csók olyan ügyetlen, hogy a szenderedő fecsképart is megriasztja.

Lágya becsönget Miladáék házába. Kissé spicces és csuklik.

— Elnézést, Milada itthon van?

Milada édesanyja tagadóan csóválja a fejét.

— Nem, én azt hittem, hogy magával ment.

Marek erősen fogja Miladát.

— Amikor olyan nyolcéves lehettem, találtam itt egy emberi koponyát. Még aznap összetört, s én annyira akartam tudni, kié lehetett.

Mire Lágya a körhintákhoz ér, a céllövöldét éppen zárják. A felvidult Mirek mindkét kezében borosüveget tart, s a költészet színházából való lányok veszik körül.

— Igyál, s légy mindig részeg a költészettől, hogy ne érezd az idő múlását.

Lágycat azonban nem érdekli Mirek fellépése.

— Hol van Milada?

Mirek széles gesztussal a költészet körülötte álló női híveire mutat.

— Ez neked nem elég? Te isten lumpja!

Lágya dühösen elfordul, és csak magának suttogja:

— Pojácá.

Egy lány azonban meghallja Lágycat megjegyzését, s a távozó fiú után kiált.

— Bolond, úgy mondják, bolond. Az éjszaka bolondja!

Mirekhez fiatal cigány pár lép oda, és a cseh nyelvet törve cigarettát kérnek tőle.

Azon a helyen, ahol évekkal azelőtt a gyerekek a cigány szerelmespárt lesték, ott most Marek immár szenvedélyesen öleli Miladát. S az, ami ebben a pillanatban kezdődik, mindkettejük számára az első tapasztalat. Távobbb az Első Stáció kápolnájának sziluettje. Marek és Milada lélegzése egyre gyorsul, a tücskök szorgosan ciripelnek, Marek fejében pedig film pereg. Gyorsan, egyre gyorsabban. Marek előtt kollázsszerűen megjelennek azok az események, amelyek gyermekkorában itt történtek vele. Látja magát, amint koponyával a kezében rárohan az idősebb fiúra, látja a koponya darabjait a harctéren, rohan, sír, csenget a lakásuk ajtaján, s a mosolygó, pongyolába öltözött mama nyakába ugrik. S Marek végérvényesen férfivá lesz abban a pillanatban, amikor az eltűnt idő mélyéből meghallja saját mondatát.

— Ugye, mama, ez borzasztó?

Marek és Milada boldogan fekszenek egymás mellett.

— Nem okoztam fájdalmat neked, Miládka?

— Nem, Marek. Nem okoztam fájdalmat neked?

— Nem, Miládka.

A támolygó férfi hazatér húsvéti útjáról. Tökrészeget lezuhan a romos ház ajtaja előtt.

— Ne félj, mamácska, voltam mindenütt, nem hoztam szégyent magunkra.

Marek hazakisérte Miladát. Az ajtónál hosszasan csókolóznak. Milada kinyitja a kaput, és fölmegey a lépcsőn. Lakásuk ajtaján krétával írt felirat: „Milada, gyűlöllek, a te Lágyád”.

Marek a boldogságtól megrészeségülve először lép be nagypapája vendéglőjébe érett férfiként.

— Egy deci rumot!

A törzsvendégek szórakoznak. Lábuk előtt a tökrészeg vendéglős fekszik. A legeldugottabb asztalnál a bolond grogot iszik, és rázza a hideg. A vendéglősnő pironkodik.

— Ne olyan hangosan, fiatalúr. Még nem vagy tizennyolc éves.

— De én akarom! Nekem szükségem van rá!

— Gyere a konyhába, hogy senki se lássa.

A nagy platnin gőzölög az étel. A húsvágó deszkán felszeletelt hagyma van, nagy éles kés, egy darab oldalas és egy megnyúzott gida. A deszka fölött kakukkos óra, amely éppen kilencet kakukkol.

— Nos, rumot akar a fiatalúr? És másvalamire nincs szüksége a fiatalúrnak?

A konyhából két ajtó nyílik. Az egyik függönyös. A vendéglősnő tölt Mareknek egy pohár rumot.

— Szóval a fiatalúr már gimnazista? Gyere, mutatok neked valamit.

Kinyitja a függönyös ajtót. A kis szobában, mely eredetileg a cselédeké volt. Raffaello Madonnájának kis másolata lóg, egy elsőáldozó kislány gyermekszerű fényképe, s egy népviseletbe öltözött fiatal nő fotója. Az asztalkán himézett terítő „Az otthon, az otthon” felirattal. A vendéglősnő kihúzza az asztalkából egy „Trieszt” feliratú gyöngyház szelencét, s kivesz belőle egy fényképet, melyen a nagypapa látható fülbevalós kalózként. A fényképen az alábbi cégjelzés olvasható: König-Hoffbauer 1931, Wien.

— Ez a te nagyapád. Egyszer nekem ajándékozta...

Egy mozdulattal, melyet a legnagyobb jóakarattal sem lehet anyainak nevezni, megsimogatja Marek haját.

— Szeretnél olyan lenni, mint ő?

Nagy mellére helyezi Marek kezét.

— Ő aztán tudott élni.

Kigombolja a blúzát.

— Ne félj, majd én megtanítlak rá. Na, ne félj...

Marek védekezik.

— De nekem már van kedvesem!

A vendéglősnő arcát kimondhatatlan bánat felhőzi el.

— Fialtal?

Marek arca örömtől sugárzik.

— Fialtal! Fialtal.

A vendéglősnő elrejtja a keblét, s a gyöngyház szelencéből kivesz egy megkopott aktképet, melyen a nő arcát fátyol takarja.

— Ő is megöregszik. Nézd csak, ilyen voltam én...

Mareknek beugrik.

— Hiszen én ezt már láttam.

Marek áthalad a lokálon, azon gondolkodik, ami éppen történt, de a tőprengésből kizökkenti a félrebeszélő bolond artikulátlan mondata.

— Mondd meg a nagypapának, hogy jöjjön el hozzám.

A délutáni napfényben egyetlen trombita sem ragyog. A halottaskocsi sincs túlságosan kifényesítve. A bolond koporsója mögött csak hárman balagnak. A papa, a mama és Marek. Időnként el kell viselniük a városi patriciátus megvető pillantásait. A halottaskocsi a szokottnál is gyorsabban megy. Mintha ez a halott ember neki sem érné meg a motor koptatását. Amikor a miniatűr temetési menet Jahoda et., a példás üzletvezető húsboltja előtt halad el, Mareknek kicsordulnak a könnyei. Az autó körül mindkét oldalról gyereksapat zajong.

— Költözik a bolond, a bolond.

A halottaskocsi elindul a temető felé. A bejáratnál még két nő várakozik. Milada Marekre, s a vendéglősnő, aki félt, hogy szegyenbe hozza férjét, ha részt vesz a menetben; most legfurcsább vendégére vár. Amikor a bolond koporsójára már hullanak a rögök, a vendéglősnő csendesen megkérdezi Mareket:

— Ő az?

— Igen.

— Csinos.

A vendéglő ajtaja fölött felirat lóg: BUÉK 1962. Ugyanilyen felirat takarja el a dísznöfaj szeméit a példás üzletvezető, Jahoda et. hentesüzletének kirakatában. Az önkiszolgáló élelmiszerüzlet építési területén ugyanilyen szögű feliratot tart balról a Téalapó, jobbról pedig Mickey Mouse.

Milada szobájában tetőzik a szilveszteri mulatság. Egy csukló lány hasztalanul igyekszik 17 évét elrejtteni a Juliette Greco-féle frizura mögé.

— Azt hiszitek, azt hiszitek, hogy csak a költészethez értek, de akár spárgát is csinálhatok nektek.

S mielőtt a rádióban véget ér az Emlékezés Milánóra (a '60-as évek népszerű olasz slágere), megcsinálja, amit ígért.

A következő költőjelölt lány felsőhajt.

— Hülye.

Marek olyan ember érzésével néz Milada szemébe, mint aki otthon érzi magát. Milada hozzásimul.

— Mégiscsak unalmas ez. El tudod képzelni. A Scala, a Covent Garden. Az egy egészen más világ.

Marek felfigyel.

— Csak nem akarsz elmenni, Miládka?

— Te sem maradhatsz itt, Marek.

Az Emlékezés Milánóra című dal véget ért, s a televízió kicsi képernyőjén egy dadogó bohóc olyan idegen nyelveket parodizál, melyeket sosem tanult. Milada felsőhajt.

— A szerencsétlen!

Nem világos, hogy Milada ítélete a népszerű tévésszemélyiségre vonatkozik-e vagy Mirekre, aki teli szájjal kacag a tévésművészen.

A lány abbahagyja a spárgát, és almabort iszik.

— Szerelmesek!

S tánclépésben hányni megy.

A másik költőjelölt lány e pillanatban alighanem visszagondol anyja fiatalkorára.

— Milada, segítenünk kell neki! Gyere!

És ő is elmegy hányni.

Milada egy Tesla rádió gombját csavargatja. Valahol harangoznak, valahol valaki valami esküt tesz, s máshol csak zene szól. A bohóc a képernyőről még mindig olyan idegen nyelveket parodizál, melyeket nem tud. A fürdőszobából visszatér az elzöldült költőjelölt lány.

— Dögunalmas ez, gyerekek.

Miladának végre sikerült olyan állomást fognia, amelyik érdekli. A Radio Roma, isten tudja, miért, Massenet Manon Lescaut című operájának archív felvételét sugározza. A televízió bohóca éppen a toszkánai nyelvjárást parodizálja, és Renata Tebaldi Manon halálának áriáját énekli. Milada vele énekel.

— Egészen más világ!

Mirek figyelme egy pillanatra Milada felé fordul.

— Persze, minden szenvedélynek megvan a ritmusa.

Milada felkapja a telefont.

— Ha benneteket nem érdekel, majd másoknak énekelek.

Feltárcsáz egy tetszés szerinti számot, Renata Tebaldiként mutatkozik be és énekel a telefonkagylóba. Mirek megdühödik.

— Tiszta szürrealizmus!

Marek megpróbálja megfogni Milada kezét, amely a nagy operai jelenet-hez illő gesztusban merevedett meg.

— Majd együtt megyünk, Miládka...

Milada mamája tálcát hoz szendvicsekkel, tapasztalt szemmel felméri a társaságot, és cinkosan Miladára kacsint.

— Gyerekek, gyerekek, hova siettek?

A fáradtság erősebb, mint a költészet iránti vonzalom, így a beatnikek többsége elalszik. A helyiség sarkában Lágya ül, és bizonytalan térdekkal az elalvófélben levő költőjelölt lányra támaszkodik, akit egész eddigi rövid életében nem kívánt.

Milada hanglemezt mutat Mareknek, mely az operacsillagok azon koncertjének élő felvételét tartalmazza, amelyre Hruscsov és Kennedy bécsi találkozásának alkalmából került sor.

— El tudod képzelni? Mindenki ott volt. Az operettben. Birgitt Nilsson, Gösta Berling, Leontine Price, Tito Gobbi, Mario del Monaco... Hallgasd csak! Mintha azt a Hruscsovot és Kennedyt érdekelné.

Tito Gobbi valóban a Domino, domino című dalt énekli, Birgitt Nilsson valamit a My fair Lady-ből, Gösta Berling pedig a nagyáriát a Mosoly országából. A lemez serceg, Milada pedig álmodozik.

— Ezt szeretném partneremnek.

Marek kissé féltékeny lesz.

Hajnalodik. A támolgó férfi elaludt anyja szobájának maradványai előtt, a vendéglősnő pedig a néhai cselédszobában. Az elalvó fényképész azt álmodja, hogy műterem-tulajdonos a Moulin Rouge közelében. A szundikáló mama megböki az alvó papát.

— Ez a kölyök még mindig nincs itthon.

Ezalatt Miladáék lakásából fiatal emberek csapata távozik a reggeli ködbe, olyanoké, akik mindenben, főleg azonban magukban hisznek.

Az egyik költőjelölt lány egy kicsit tud klarinétozni, Lágyának vannak cintányérjai, Mareknek gitárja, Miladának szájharmonikája, Mireknek nincs semmije. Az első hajnali részek hazatérnek. Társaságunk együtt énekel egy hosszú, fájdalmas blues-t. A téren beülnek egy fiákerbe, és körbejárják Marek gyermekkorának tájait: a város egykori erődítményének sáncait, a támolgó férfi félig ledöntött házát, a példás vezető, Jahoda et. hentesüzletét, a cigányok hosszú házát. A küszöbön, mint mindig, cigányasszony ül pipával a szájában, s mint mindig, csirkét kopaszt. Mareknek egy pillanatra úgy tűnik, hogy a fiákert egy fehér gida húzza. Az állomáson a fiákeres búcsúzik.

— Ma nem fizettek. Mára végeztem.

A városi rádió hangszórójából hangos fúvószena szól, és „Éljen az új év” üdvözlés hallható.

Mindenki iszik az üvegből, s a fiákeres eltűnik a ködben.

III. rész

Ugyanaz a városka, sok-sok évvel később. Marek, a körülbelül negyvenéves, sikeres mérnök külföldi útjáról tér vissza Prágába. A gyorsvonat véletlenül megáll városkánk állomásán. Marek fülkéjébe az állomás hangszórójának közleménye hallatszik.

— Kérjük a Svetlovban átszállni szándékozó utasokat, hogy szíveskedjenek kiszállni és megvárni a forgalomirányító további utasítását.

Marek pillanatnyi ösztönének engedelmessé válik, és kiszáll. Az állomás új panelekből van az egész. Az indulási csarnokot Svolinsky stílusú népies freskók díszítik. Marek egy pillanatig figyel a népviseletbe öltözött ujjongó párokat, de a látvány hamarosan untatni kezdi. Kimegy az állomásépület elé. Ősz van, így nem lehet csodálkozni azon, hogy az állomás előtt egy vállalkozó szellemű néni árul — halottak napja van. Marek érdeklődését felkelti a krétával írott reklámtábla a következő árukínálattal: „Egyszerű, díszítés nélküli koszorú — 12 korona. Félig díszített koszorú — 19 korona. De luxe koszorú — igazi ciklámennel díszítve — 27 korona. Virágföld nincs.”

Marek elindul a városba. Modern panelházak, előkelő, ízléstelen villák utcáin halad. Sem a cigányok háza, sem Marek szüleinek egykori háza már régóta nem áll. A város erősítésének folyosóit megjavították, és beléptidíjat szednek. Mareknek egyszerre borzasztó kicsinek és romantika nélkülinek tűnnek. Csak a támolygó férfi házának maradványai léteznek még, körülvéve a panelházak bástyáival. Három, nem éppen magas fal között szegényes ope-
rettre emlékeztető kosztümben ül az öregasszony, és fasírozottat eszik. A te-
tőt sátorponyva helyettesíti.

Marek megáll a vendéglőben, hogy megnézze, körülveszi-e még a pultot a téglasor, mellyel a féltékeny vendéglős körbeépítette gyönyörű feleségének nagy kebleit. De az egész vendéglő umakart bútorral van berendezve, s a pultot csak egy tőpörödött asszony támasztja.

— Elnézést, Irenka asszony nincs itt véletlenül?

— Ó, maga arra gondol, aki előttem volt itt. Hát az körülbelül egy évvel ezelőtt meghalt. Valami ronda betegsége volt. Állítólag mellrákja.

Marek semmit sem rendel, gyorsan távozik, az utcán a címet és a térkép-
pet nézi, majd elindul a vadonatúj panelház felé. A harmadik emeleti lakás
ajtaján feltűnő, „művészien elkészített” feliratot olvas: Buliček Ladislav és
Milada. Hosszasan csönget, de csak hosszú idő után nyitja ki az ajtót egy ti-
zenöt éves fiú, ám Mareket nemigen örvendezteti meg. A szülők nincsenek
otthon, éppen fellépnek a helybeli kultúrházban.

A kultúrház még viszonylag új. Panelek, túl nagy alumíniumkeretes
üvegablakok, túlságosan is impozáns lépcsőház. A teremben éppen csúcspont-
jához közeledik a házaspárok vetélkedője.

Marek bemegy a csaknem teljesen megtelt terembe. A zenekar éppen be-
fejez egy countryszámot, az első sorban a Minoltákkal teleaggatott fényké-
pész ül, s időről időre fényképez. A mellette ülő attraktív, nagy keblű lány
szemmel láthatóan unatkozik. A teremben levők tapsa fogadja a joviális kon-
feransziét, aki nem más, mint Mirek, a költészet színházának egykori alkotó
szelleme. És a két versenyző házaspár? Milada, ez idő szerint zeneiskolai ta-
nárnő és Lágya, az IKV tisztviselője; Jahoda hentes és neje — egy állatorvos-
nő. Ezt Mirek specifikus, konferansziéhez illő, kedélyes módon árulja el.

— Igen, tisztelt barátaim, körünkben vannak azok, akik gondoskodnak
mindarról, amire szükségünk van: a gyomrunkról — meghajol a hentes felé.

— Fészkeink melegéről —

Hízgelgően Lágýára nevet.

— és fülünkéről, szívünkéről, lelkünkéről is.

Látni, hogy legalább három aranyfoga van.

— Tust kérek.

Egyszer csak felkiált.

— Versenyünk a csúcshoz közeledik. Ideálunk a harmonikus ember. Az
emberek mindig csak azt csinálták, amit tudtak, ami a foglalkozásuk, hiva-
tásuk vagy küldetésük volt. Ahogy például Bell feltalálta a telefont, aztán
fenét se hallott. Mi viszont ma megváltoztatjuk ezt a hagyományt, mindenki
azt fogja csinálni, amihez nem ért: Miládka asszony például énekel — tehát
jó tüdeje van, és kifúj nekünk egy nyers húsvéti tojást, míg Jahoda úr ope-
raáriát énekel, ha lehet, gyengédet, és Lágya lenyúz egy gidát. Jahodáné asz-
szony — igen, köszönjük az asszisztenskedő hölgyeinknek, a téglák és a ha-

barcs is már rendelkezésre állnak —, ő kis falat épít, körülbelül mellmagasságig. Kérem, kezdhetjük.

A publikum kacag, a jerseyruhás Jahodáné ügyesen forgatja a kőműveskanalat, Jahoda úr valamit kornyikál hozzá, ami kísértetiesen hasonlít a „Holdvilágos éjszakán”-hoz. Ezalatt Lágyának a gida epéje mocskolta be az ujjait, Miládka arcát pedig fülíg befröcskölte a tojás sárgája. Marek maga elé képzeletben azt a helyzetet, amikor Lágyával elmentek reklamálni a vörös gidát, a közönség ujjong, Jahoda asszonyra éppen ráesett egy téglá a legfelső sorból, úgyhogy kacéran elmosolyodik.

— Mindannyian megbirkóztunk azzal, amihez nem értünk, mindannyian nyertünk.

Mirek örvendezik, és átadja a díjakat. Egy üveg whiskyt, aminek a kupakja egy torzonborz fejű formáz, egy hamutartóvá alakított guttapercha koponyát, s végül a megnyúzott gidát, melyet Jahoda úrnak ad át.

— Jó étvágyat — mondja ingyenc módjára.

Miládka egy kicsiny kubista képet kap.

— Vajon, ki tudja Önök közül, hogy hívták a festőt, aki ezt az érdekeséget festette? — kérdezi Mirek.

— A földünk volt, egy volt közülünk. Ez természetesen versenyen kívüli kérdés.

Vlček, Vlček úr — mormogja magának Marek.

Marek szüleinek sírjától nem messze egy egészen kicsi, gazos sír látható, rajta felirat: Bolond József. Villanyvonatok száguldoznak a temető mindkét oldalán.

Fordította: KLÁNYI JOZEFINA

Jan Kolář a Prága melletti Kladrubóban született 1948-ban. Társadalomtudományi és publicisztikai tanulmányokat folytatott. Jelenleg újságíróként tevékenykedik. Színházi kritikákat és tanulmányokat egyaránt ír, melyekben elsősorban a csehszlovákiai kisszínházak alkotómunkájával foglalkozik.

Jiří Daněk 1948-ban született Brnóban. Színház- és filmtudományi, szociológiai tanulmányokat folytatott. Beszél magyarul, többek között Örkény István két darabját is fordította.

A vörös gidára várva című filmnovella nem került bemutatásra sem Csehszlovákiában, sem máshol, jöllehet, a politikával nem foglalkozik.